

Geliş Tarihi: 4 Mart 2021

Kabul Tarihi: 19 Mart 2021

BEŞ ŞEHRİN TARİHİ KAYNAKLARINA DAİR (1800-1914) KİTAPLAR DÜZEYİNDE BİBLİYOGRAFİK BİR ÇALIŞMA

Dr. Öğr. Üyesi Tarık Ziya ARVAS¹

Özet

Bu çalışmada Van, Bitlis, Muş, Ağrı ve Hakkâri şehirlerini kapsayan bölgenin yakınçağ dönemine dair bilgi veren kitapların künyelerine yer verilmiştir. Kitap isimleri bibliyografik bir usulle verilerek araştırmacıların bu eserlere daha hızlı ve kolay ulaşması amaçlanmıştır. Çalışmada sadece kitaplara yer verilmiştir. Türkçe dışında İngilizce, Almanca ve Fransızca dillerindeki farklı kitaplar da çalışmaya dâhil edilmiştir. Van, Bitlis, Hakkâri, Muş ve Ağrı şehirlerinin seçilmesinin nedeni bunların sosyal, kültürel ve ekonomik olarak birbirine benzer özellikler göstermesidir. Çalışmada konuyla alakalı 463 adet kitap ismine yer verilmiştir. Yer verdiğimiz ve temel kaynaklar olarak nitelendirilebilecek kitaplar; resmi istatistikler, seyahatnameler, askerî-siyasî incelemeler ve misyoner hatıratlarıdır. Diğer kitapların ise yine arşiv belgeleri ile yukarıda zikredilen temel kaynaklara dayandırılarak yazıldığı görülmektedir. Künyelerine yer verdiğimiz kitaplar bölgenin siyasî, sosyal, kültürel ve ekonomik yapısına dair bilgi vermektedir. Bilhassa seyahatname türündeki eserlerin iktisadî ve içtimâî konularda zengin bir muhtevaya sahip olduğu ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Bibliyografya, Van, Bitlis, Hakkâri, Muş, Ağrı.

A BIBLIOGRAPHIC STUDY AT THE LEVEL OF BOOKS ON THE HISTORICAL SOURCES (1800-1914) OF FIVE CITIES

Abstract

In this study, the tags of the books give information about the recent period of the region including the cities of Van, Bitlis, Muş, Ağrı and Hakkâri were included. By giving the titles of the books in a bibliographic method, it is aimed for researchers to reach these works faster and easier. Only books were included in the study. Different books in English, German and French languages besides Turkish were also included in the study. The reason for choosing the cities of Van, Bitlis, Hakkâri, Muş and Ağrı is that they have similar social, cultural and economic characteristics. 463 titles of books related to the subject were included in the study. The books we have included and can be described as basic resources; official statistics, travel books, military-political reviews, and missionary memoirs. It is seen that other books were written on the basis of archive documents and the basic sources mentioned above. The books we have included in the tags provide information about the political, social, cultural, and economic structure of the region. It can be stated that especially the works of travel book type have a rich content in economic and social issues.

Keywords: Bibliography, Van, Bitlis, Hakkâri, Muş, Ağrı.

¹ Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Tarih Anabilim Dalı, tzarvas@hotmail.com, 0000-0003-4991-7082

GİRİŞ

Tarihin iyi bir şekilde araştırılması, pek çok konunun açıklığa kavuşması, bugün güncelliğini koruyan konuların daha iyi açıklanabilmesi, ancak tarihin kaynaklarına inmekle mümkündür. Yakınçağ Doğu Anadolu tarihi ile çeşitli düzeylerde ilgilenen araştırmacıların eksikliğini duydukları hususlardan biri de bölgenin siyasî, sosyal, kültürel ve ekonomik tarihi üzerine gerek zikredilen dönemde gerekse de daha sonra kaleme alınan çalışmaları sistematik biçimde sıralayan bir bibliyografyanın bulunmayışıdır. Tarihi geçmişleri itibarıyla önemli birer yerleşim merkezleri olan Van, Bitlis, Hakkâri, Muş ve Ağrı şehirlerine dair bilgi veren pek çok kaynak ve çalışma mevcuttur. Bu kaynak ve çalışmalar yalnızca zikredilen şehirlerin merkezlerine ilişkin değil kaza ve köyleri ile ilgili de önemli bilgiler vermektedir. Osmanlı arşivlerinde çalışmamızın konusu olan şehirlere dair faklı fonlarda on binlerce belge mevcuttur. Bunun yanında şer'iyeye sicilleri toplum, ekonomi ve hukuk tarihi için önemli kaynaklardır. Birtakım istatistikî ve genel bilgilere yeren devlet salnâmeleri, nezâret ve vilâyet salnâmeleri ile yabancı arşivler, misyoner kayıtları, yerli-yabancı gazeteler, seyahatnameler, hatıratlar, resmi raporlar da konuyla ilgili ana kaynaklardır. Yine bu şehirler üzerine yapılan tezler ve makaleler de dönemi aydınlatacak kıymetli bilgiler sunmaktadır. Bunların tümüne yer verilmesi makale niteliğindeki bir çalışmanın hacmini şüphesiz aşmaktadır. Böyle bir çalışma ancak kitap düzeyinde ele alınabilecektir. Dolayısıyla bizim yalnızca kitaplara yer vermemiz hem yaptığımız çalışmanın özelliği hem de hacmiyle ilgili.

Kaynak taraması yaptığımız şehirler içerisinde Van hariç diğer şehirler özelinde bibliyografik bir çalışma tespit edilmemiştir. Bunun yanında çalışmamız ile benzerlik gösteren Van ile ilgili birtakım önemli yayımların da olduğunu ifade etmek gerekir. Bunlardan Aydın Talay'ın *Bizim Eller Van* isimli eserinin son kısmındaki "Van Bibliyografyası" isimli bölüm; *Van Kütüğü* isimli çalışmanın XII. bölümünde Dursun Öztürk'ün kaleme aldığı "Bibliyografya" kısmı ve Zeki Tekin'in 2005 yılında yayımlanan "Van Şehir Tarihi Bibliyografyası" isimli makalesi bu alandaki kıymetli çalışmalardır. Ancak isimleri zikredilen çalışmalar sonrasında Van ve diğer şehirlere dair birçok kitap yayımlanmıştır. Bu itibarla bizim yaptığımız çalışma muhteva olarak yukarıda isimlerine yer verilenlerden büyük ölçüde farklılık göstermektedir. Bunun yanında Van'a dair yapılan bibliyografik çalışmalarda da zaman aralığı veya çağ tasnifi söz konusu değildir. Yine Türkçe olan ve olmayan eserler şeklinde bir tasnif yapılmadığını görüyoruz. Bu hususların da önemli olduğu kanaatindeyiz. Dolayısıyla bu çalışma ile zikredilen şehirleri kapsayan bölgenin yakınçağ tarihine dair kitaplar düzeyinde ve yeni yayımları da içine alan müstakil bir eser ortaya konmaya gayret edilmiştir.

Bu araştırmadaki veriler katalog tarama ve eser inceleme yöntemleri kullanılarak elde edilmiştir. Katalog taramasında bilhassa üniversite ve araştırma kütüphanelerinin toplu katalogu olan Ulusal Toplu Katalog'tan yararlanılmıştır. Bunun yanında Millî Kütüphane, İSAM, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Türk Tarih Kurumu Başkanlığı Kütüphanesi, Ankara Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi ve Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Kütüphanesi gibi kütüphanelerin toplu katalogları incelenmiştir. Yabancı kaynakların taranmasında ise Avrupa, Amerika ve Kanada ülkelerindeki kütüphanelerin veri tabanına sahip Archive ve Jstor isimli dijital kütüphanelerden faydalanılmıştır. Tarama ve daha sonra incelemeler neticesinde konumuzla bağlantılı ulaşılabilen eserlerin künyelerine yer verilmiştir. Çalışmaya konu olan eserlerin büyük kısmı Türkçe olmasına mukabil yabancı kitaplara da azımsanmayacak sayıda yer verilmiştir. Çalışmamızın sınırları içinde yer aldığı tahmin edilen fakat içeriğine ulaşamayan bilhassa yabancı dildeki kitaplara yer verilmemeye itina edilmiştir. Tarama esnasında önemli sayıda eser ismine yer verilmesine mukabil hazırladığımız bibliyografyanın ancak ulaşabildiklerimizden oluştuğunu ifade etmek gerekir. Bunun yanında tespit edilemeyen veya bu çalışma esnasında yayıma hazırlanan veyahut yayımlanan eserlerin de olduğu muhakkaktır.

Türkçe Kaleme Alınmış Kitaplar

- AHMED LÜTFİ EFENDİ, *Vak'anüvîs Ahmed Lütfi Efendi Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999.
- AKÇORA, Ergünöz; *Van ve Çevresinde Ermeni İsyancıları (1886-1916)*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1994.
- AKGÜL, Suat; *Musul Sorunu ve Nasturi İsyancıları*, Berikan Yayınları, Ankara 2001.
- AKPINAR, Alişan; *Osmanlı Devletinde Aşiret Mektebi*, Göçebe Yayınları, İstanbul 1997.
- AKPINAR, Alişan-ROGAN, Eugene L.; *Aşiret, Mektep, Devlet: Osmanlı Devleti'nde Aşiret Mektebi*, Aram Yayıncılık, İstanbul 2001.
- AKTER, Ahmet; *Ermeni Göçü-Tehcir Öncesi Anadoludan Amerika'ya (1834-1915)*, Q Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2007.
- ALBAYRAK, Kadir; *Keldaniler ve Nasturiler*, Vadi Yayınları, Ankara 1997.
- ALİ SAİB, *Coğrafya-yı Mufassal-ı Memalik-i Devlet-i Osmaniye*, Ebuziya Matbaası, İstanbul 1304.
- ALİKILIÇ, Dünder; *İrisan Beyleri-Abbasi Devleti'nden Hakkâri Beyliği'ne*, Tarih Düşünce Kitapları, İstanbul 2005.
- ALKAN, Mehmet (Haz.); *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri, 1839-1924*, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Tarihi İstatistikler Dizisi Cilt 6, Ankara 2000.
- ALPASLAN, İsmet; *Her Yönüyle Ağrı*, Ankara 1995.
- ALPER, Cengiz; *Çeşitli Yönleriyle Van*, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara 1983.
- ALTINOK, M.; *Van Tarihi*, 1960.
- ANDERSSON, Stefan; *Asurlar*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1996.
- ANZERLİOĞLU, Yonca; *Nasturiler ve 1924 İsyancıları*, Tamga Yayıncılık, Ankara 2000.
- ARFA, Hassan; *Kürtler-Tarih&Politika*, Avesta Yayınları, İstanbul 2006.
- ARİSTOVA, Tatvana F.; *Kürtlerin Maddi Kültürü*, (Çev. İbrahim Kale, Arif Karabağ), Avesta Yayınları, İstanbul 2002.
- ARMAOĞLU, Fahir; *19. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, Alkım Yayınları, İstanbul 2010.
- ARTİNİAN, Vartan; *Osmanlı Devleti'nde Ermeni Anayasasının Doğuşu 1839-1863*, Aras Yayınları, İstanbul 2004.
- ARVAS, Tarık Ziya; *Hakkâri'de Hıristiyan Bir Topluluk-Nasturiler (1836-1936)*, Hâkim Yayınları, Ankara 2015.
- _____ ; *Sultan II. Abdülhamid Döneminde Van Vilayeti*, Van Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Van 2018.
- ARVAS, İbrahim; *Tarihi Hakikatler*, Biyografi.net Yayınları, İstanbul 2007.
- ARVASI, Seyid Ahmet; *Doğu Anadolu Gerçeği*, İstanbul 1986.
- ATAÖV, Türkkaya (Ed.); *Osmanlı'nın Sön Dönemlerinde Ermeniler*, Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 2002.
- AVAGYAN, Arsen-MİNASSİAN, Gaidz F., *Ermeniler ve İttihat ve Terakki*, Aras Yayıncılık İstanbul 2005.
- AVERYANOV, P. I.; *Osmanlı İnan Rus Savaşlarında Kürtler (19. Yüzyıl)*, (Çev. İbrahim Kale), Avesta Yayınları, İstanbul 2010.
- AYDIN, Sıtkı; *Bitlis Tarihi*, Acar Matbaası, İstanbul 1967.
- AYDIN, Mithat; *Bulgarlar ve Ermeniler Arasında Amerikan Misyonerleri*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2008.
- AYDIN, Ayhan; *Doğu İsyancıları*, Togan Yayıncılık, İstanbul 2012.
- AYDOĞAN, Erdal; *İttihat ve Terakki'nin Doğu Anadolu Politikası*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2005.
- AYKAN, Güven; *Tarihte Muş ve Muş'ta Tarih*, Muş Valiliği ve Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, Ankara 2015.

- AZAP, Eralp Yaşar; *Osmanlı Belgelerinde Bitlis*, Betav Yayınları, İstanbul 2015.
- BALCI, Ramazan, *Osmanlı'nın Doğu Siyaseti*, Yitik Hazine Yayınları, İzmir 2010.
- BARKLEY, Henry C.; *Anadolu ve Ermenistan'a Yolculuk*, (Çev. Nil Demir), Kesit Yayınları, İstanbul 2007.
- BASMACIYAN, Krikor Hagop; *Şark'ta Toplumsal ve Dinsel Hayat*, Aras Yayınları, İstanbul 2005.
- BAŞAK, Tolga; *İngiltere'nin Ermeni Politikası (1830-1923)*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- BEKİRHAN, M. Fatih; *Van Gölü Havzası ve Erciş Tarihi*, Star Ofset, Konya 2012.
- BENDER, Cemşid, *Kürt Tarihi ve Uygarlığı*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1992.
- BEYAZIDİ, Mella Mahmudé; *Kürtlerin Örf ve Adetleri*, Peri Yayınları, İstanbul 1998.
- BİÇE, Hayati; *Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınlar, Ankara 1991.
- BİÇER, Bekir; *Kürtler*, Çizgi Kitabevi, Konya 2014.
- Binbaşı, M. Nasrullah-Kolağası M. Rüştü; *Osmanlı Atlası*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 2003.
- BİNGÖL, Nevzat; *Bitlis İsyanı ve Şeyh Selim*, Do yayınları, Ankara 2013.
- BOİS, Thomas; *Folklorları Işığında Kürtlerin Ruhü*, (Çev. A. Karaçoban), Mezopotamya Yayınevi, Sweden 1995.
- BOURNOUTIAN, George A.; *Ermeni Tarihi: Ermeni Halkının Tarihine Kısa Bir Bakış*, (Çev. Ender Abadoğlu ve Ohannes Kılıçdağı), Aras Yayıncılık, İstanbul 2011.
- BOZARSLAN, M. Emin; *İslamiyet Açısından Şeyhlik ve Ağalık*, Ankara 1964.
- _____ ; *Doğunun Sorunları*, Ankara 1966.
- BRANT, James; *1838 Yazında Kürdistan*, (Çev. A. Celil Kaya), Rupel Basım Yayın, İstanbul 2014.
- BRAUER, Erick-PATAI, Raphael; *Kürdistanlı Yahudiler*, (Çev: Fahriye Adsay), İstanbul 2005.
- BRUINSEN, Martin; *Van, Ağa, Şeyh, Devlet*, (Çev. Banu Yalkut), İletişim Yayınları, İstanbul 2013.
- _____ ; *Kürtlük, Türklük, Alevilik-Etnik ve Dinsel Kimlik Mücadeleleri*, İletişim Yayınları, İstanbul 2000.
- _____ ; *Kürdistan Üzerine Yazılar*, (Çeviren: Nevzat Kıracı), İletişim Yayınları, İstanbul 2005.
- BURNABY, Fred; *At Sirtında Anadolu*, (Çev: F. Taşkent), İletişim Yayınları, İstanbul 2000.
- BURKAY, Kemal; *Geçmişten Günümüze Kürtler ve Kürdistan*, Deng Yayınları, İstanbul 1997.
- BULUT, Faik; *Dar Üçgende Üç İsyân*, Belge Yayınları, İstanbul 1992.
- _____ ; *Ehmede Xani'nin Kaleminden Kürtlerin Bilinmeyen Dünyası*, Berfin Yayınları, İstanbul 2011.
- _____ ; *Ortadoğu'nun Solan Renkleri*, Berfin Yayınları, İstanbul 2003.
- CAMPANİLE, R.P. Giuseppe; *Kürdistan Tarihi*, (Çev. Heval Bucak), Avesta Yayınları, İstanbul 2009.
- CELİL, Celile; *XIX. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda Kürtler*, (Çev. Mehmet Demir), Özge Yayınları, Ankara 1992.
- _____ ; *1880 Şeyh Ubeydullah Nehri Kürt Ayaklanması*, (Çev. M. Aras), Peri yayınları, İstanbul 1998.
- _____ ; *Kürt Tarihinden 13 ilginç Yaprak*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 2007.
- _____ ; *Kürt Aydınlanması*, Avesta Yayınları, İstanbul 2000.
- CHIRGUH, Bletch; *Kürt Sorunu Kökeni ve Nedenleri*, Avesta Yayınları, İstanbul 2009.
- CIRIK, Bülent; *Doğu Anadolu'da Türk-Kürt-Ermeni İlişkileri*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2015.

- _____ ; *Üç Devirde Bir Kürt Aşireti Reisi Hacı Musa Bey (1853-1928)*, Değişim Yayınları, İstanbul 2015.
- CONTENSON, Ludovic De; *Anadolu'da Islahat "Ermeni Meselesi-Suriye Meselesi"*, (Mütercim: Ragıp Rıfki), İstanbul 1329.
- ÇABUK, Fehminaz; *II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı-İran İlişkilerinde Kürt Aşiretleri Meselesi*, Iksad Publications, Ankara 2019.
- ÇADIRCI, Musa; *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, TTK Yayınları, Ankara 1997.
- ÇAĞLAYAN, Ercan (Ed.); *"Dünyada Van"-Nüfus, Etnisite, Tarih ve Toplum*, İletişim Yayınları, Ocak 2019.
- _____ ; *Burası Muş'tur-Tarih, Toplum, Kültür ve Edebiyat*, Pınar Yayınları, İstanbul 2019.
- ÇAKMAK, Şefik; *Van: Türk Milli Bütünlüğü İçerisinde Doğu Anadolu*, Ankara 1990.
- ÇARIKÇIYAN, Rahip G.; *Türk Devleti Hizmetinde Ermeniler*, Kesit Yayınları, İstanbul 2006.
- ÇELEBYAN, Antranik; *Antranik Paşa*, (Çev. Mariam Arpi ve Nairi Arek), İstanbul 2003.
- ÇELİK, Hüseyin; *Görenlerin Gözüyle Ermeni Mezalimi*, Cedit Neşriyat, Ankara 2005.
- ÇETİN, Atilla; *Sultan II. Abdülhamid Han-Devlet ve Memleket Görüşlerim*, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul 2011.
- ÇETİN, Mahmut; *Kart Kurt Sesleri-İsyancı Bedirhan Bey'in Yaramaz Çocukları ve Bir Kardeşlik Politikası*, Biyografi.net, İstanbul 2005.
- DABAĞYAN, Levon Panos; *Türkiye Ermenileri Tarihi*, İstanbul 2003.
- DALYAN, Murat Gökhan; *XIX. Yüzyılda Amerikalı Misyonerlerin Hakkâri Günlüğü 1830-1870*, Öncü Kitap, Ankara 2012.
- _____ ; *XIX. Yüzyılda Gelenekten Batı Kültürüne Geçişte Ermeni Yaşamı*, Öncü Kitap 2011.
- DEDEYAN, Gerard (Der.); *Ermeni Halkının Tarihi*, (Çev. Şule Çiltaş), Ayrıntı Yayınları Şubat 2015.
- DELİORMAN, Altan; *Türklere Karşı Ermeni Komitecileri*, İstanbul 1983.
- DEMİREL, Muammer; *Sultan İkinci Abdülhamid İle Erzurum Vilayeti Arasındaki Yazışmalar (1894-1904)*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2007.
- _____ ; *Ermeniler Hakkında İngiliz Belgeleri (1896-1918)*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.
- DEMİROĞLU, Faiz; *Van'da Ermeni Mezalimi (1895-1920)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1985.
- DEMİRTAŞ, Mehmet; SUBAŞI, Oktay; *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Van Gölü Denizcilik Tarihi*, Mega Basım, Bitlis 2015.
- _____ ; *Vangölü Havzası: Van-Bitlis*, Günışığı Yayınları, İstanbul 2004.
- DERVİŞ PAŞA; *Tâhdid-i İraniye ye Memur Derviş Paşa Layihası*, Matbaai Amire, İstanbul 1287.
- DEYROLLE, Theophile; *1869'da Trabzon'dan Erzurum'a Seyahat*, (Çev. Reşat Ekrem Koçu), Çığır Kitabevi, İstanbul 1939.
- DÜNDAR, Fuat; *İttihat ve Terakki'nin Müslümanları İskân Politikası (1913-1918)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2011.
- _____ ; *Modern Türkiye'nin Şifresi İttihat ve Terakki'nin Etnisite Mühendisliği (1913-1918)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.
- DURMA, Abdülhalim; *Evlialar Şehri Hakkâri*, Erol Ofset Matbaacılık, Samsun 2014.
- DOKTOR FRİÇ; *Kürdler: Tarihi ve İçtimai Tedkikat*, (Çev. Tuba Akekmekçi), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2014.
- EİCKSTEDT, Egon Von; *İlkçağlardan Günümüze-Türkler Kürtler İranlılar*, (Çev. Haydar Isık), Pêri Yayınları, İstanbul 2010.

- ELDEM, Vedat; *Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik*, TTK, Ankara 1994.
- ENGELHARDT; *Tanzimat ve Türkiye*, (Çev: Ali Reşad), Kaknüs Yayınları, İstanbul 1999.
- ERBENGİ, T-KUTLUĞ, E.; *Müşir Mehmet Zeki Paşa ve Belgelerle Ermeni olayları*, Kastaş Yayınları, İstanbul 2005.
- ERDOĞAN, Dilşen İnce; *Amerikan Misyonerlerinin Faaliyetleri ve Van Ermeni İsyanları (1896)*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2008.
- ERDOST, M. İlhan; *Şemdinli Röportajı*, Onur yayınları, Ankara 1993.
- ERGÜL, Cevdet; *İkinci Abdülhamid'in Doğu Politikası ve Hamidiye Alayları*, Çağlayan Yayınları, 1997.
- ERKAN, Süleyman; *Kırım ve Kafkasya Göçleri (1878-1908)*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Kafkasya ve Orta Asya Ülkeleri Araştırma Merkezi Yayınları, Trabzon 1996.
- FIRAT, M. Şerif; *Doğu İlleri ve Varto Tarihi*, İstanbul 1961.
- FOGGO; Hacer Yıldırım; *Kırmızı Püskül 1843-1846 Nasturi Katliamı*, Chiviyazıları Yayınevi, İstanbul 2002.
- GAUNT, David; *Katliam, Direniş, Koruyucular; I. Dünya Savaşında Doğu Anadolu'da Müslüman-Hıristiyan ilişkileri*, Belge Yayınları, İstanbul 2007.
- GEDİK, İ.-ŞAŞMAZ, M.-CANATAN, Y.; *Yakın Dönem Ermeni Hadiselerinde Van*, Siyasal Kitabevi, Ankara 1993.
- GENCER, Fatih; *Amerikan Yakındoğu Yardım Komitesi*, Alternatif Yayınları, İstanbul 2006.
- _____ ; *Bitlis ve Muş'un Son Beyleri: Alaaddin Paşazadeler*, Libra Kitap, İstanbul 2019.
- _____ ; *İngiliz Konsolos James Brant'ın Gözüyle Doğuda Değişim Yılları (1836-1852)*, Gece Kitaplığı, Ankara 2018.
- GEORGEON, François; *Sultan Abdülhamid*, (Çev. Ali Berktaş), Homer Kitabevi, İstanbul 2006.
- GEZİCİ, AYTEKİN; *Kürt Tarihi*, Tutku Yayınevi, Ankara 2013.
- GÖYÜNÇ, Nejat; *Türkler ve Ermeniler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1995.
- GUEST, John S.; *Yezidilerin Tarihi*, (Çev: İbrahim Bingöl), Avesta Yayınları, İstanbul 2007.
- GÜLLÜ, Ramazan Erhan; *Ermeni Sorunu ve İstanbul Ermeni Patrikhanesi (1878-1923)*, TTK Yayınları, Ankara 2015.
- GÜRAN, TEFVİK; *19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı Üzerine Arastırmalar*, Eren Yayınları, İstanbul 1998.
- GÜRAN, TEFVİK (Haz.); *Osmanlı Devleti'nin İlk İstatistik Yıllığı 1897*, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara 1997.
- _____ ; *Osmanlı Dönemi Tarım İstatistikleri 1909, 1913 ve 1914*, Tarihi İstatistikler Dizisi, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara 1997.
- GÜREL, Ahmet; *Yabancı Belgeler Işığında Türk-Ermeni İlişkileri Dünü ve Bugünü*, Şenocak Yayınları, İzmir 2009.
- GÜRÜN, Kamuran; *Ermeni Dosyası*, TTK Yayınları, Ankara 1983.
- HACİBEKİROĞLU, Erol; *Van Yöresi Derlemesi*, Ankara 1992.
- HAKAN, Sinan; *Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kürtler ve Kürt Direnişleri (1817-1867)*, Doz Yayınları, İstanbul 2007.
- _____ ; *Müküs Kürt Mirleri Tarihi ve Han Mahmut*, Peri Yayınları, İstanbul 2002.
- HALFİN, N. A.; *19. Yüzyılda Kürdistan Üzerinde Mücadeleler*, Komal Yayın, İstanbul 2008.
- HANCI, Hanifi; *Seyyahların Gözüyle Erzurum*, Ervak Yayınları, İstanbul 2009.
- HASAN SIRRI; *Muhtasar Osmanlı Coğrafyası*, İstanbul 1309.
- HASSANPOUR, Amir; *Kürdistan'da Milliyetçilik ve Dil*, (Çev, İbrahim Bingöl, Cemil Gündoğan), Avesta Yayınları İstanbul 2005.

- HATUNOĞLU, Yalçın-GÜL, Abdulkadir; *Ağrı ili ve Havalisi Tarihi*, Ağrı Valiliği Kültür Yayınları, Ağrı 1999.
- HAYDAROĞLU, İlknur Polat; *Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Okullar*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.
- HECKMANN, Lale YALÇIN; *Kürtlerde Aşiret ve Akrabalık İlişkileri*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002.
- HÜSEYİN NAZIM PAŞA; *Ermeni Olayları Tarihi I-II*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1998.
- _____ ; *Siyasi Hatıralarım, "Ermeni Olaylarının İç Yüzü"*, Selis Kitapları, İstanbul 2003.
- HOVANNİSİAN, Richard G (Ed.); *Tarihi Kentler ve Ermeniler-Bitlis ve Muş*, Aras Yayıncılık, İstanbul 2016.
- _____ ; *Tarihi Kentler ve Ermeniler-Van*, Aras Yayıncılık, İstanbul 2010.
- İŞİK, İbrahim; *A'dan Z'ye Kürtler Kişiler-Kavramlar-Kurumlar*, Nubihar Yayınları, İstanbul 2013.
- İŞİK, İrfan; *Birlikte Olduğumuz Halklar Keldani-Assuri-Süryani-Ermeni*, Sorun Yayınları, İstanbul 2000.
- İLTER, Aziz Samih-RAYDER, C. H. D; *Osmanlı-İran Sınırından Anılar*, (Haz: Ali Murat Kurşun), ORDAF Yayınları, 2014.
- İLTER, Erdal; *Ermeni Meselesinin Perspektifi ve Zeytin İsyanları (1780-1880)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1988.
- IZADY, R. Mehrdad; *Kürtler-Bir El Kitabı*, (Çev: Cemal Atila), Doz Yayınları, İstanbul 2011.
- JABAR, F. A.-DAWOD, H. (Ed.), *Aşiretler ve İktidar: Ortadoğu'da Etnisite ve Milliyetçilik*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013.
- JWAIDEH, Wadie; *Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi Kökenleri ve Gelişimi*, (Çev. İsmail Çekem-Alper Duman), İletişim Yayınları, İstanbul 1999.
- KAFTAN, Kaws; *Baban Botan Soran*, Nujen yayınları, İstanbul 1996.
- KAHRAMAN Ahmet; *Kürt İsyanları Tedip ve Tenkil*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 2004.
- KANSU, Aykut; *1908 Devrimi*, (Çev: Ayda Erbal), İletişim Yayınları, İstanbul 2011.
- KARABIYIK, Osman; *Türk-Ermeni Münasebetlerinin Dünü ve Bugünü*, Hizmet Limited Şirketi Yayınları, İstanbul 1984.
- KARACA, Ali; *Anadolu Islahatı ve Ahmet Şakir Paşa 1838-1899*, Eren Yayınları, İstanbul 1993.
- KARADEMİR, Nihat; *Osmanlı'nın Son Yüzyılında Kürtler: Modernleşme, Merkezîyetçilik ve İsyan*, Nûbihar Yayınları, İstanbul 2017.
- _____ ; *Sultan Abdülhamid ve Kürtler*, Nubihar Yayıncılık, İstanbul 2016.
- _____ ; *Korku ve Umut: II. Abdülhamid Dönemi Kürt-Ermeni İlişkileri*, Çıra Yayınları, İstanbul 2015.
- KARAL, Enver Ziya; *Osmanlı İmparatorluğunda Ermeni Meselesi*, Dışişleri Akademisi Yayınları, Ankara 1971.
- KARATAŞ, Yakup; *Bayezid Sancağı ve İdarecileri (1700-1914)*, Kitapevi Yayınları, İstanbul 2014.
- KARDAM, Ahmet; *Cizre-Bohtan Beyi Bedirhan: Direniş ve İsyan Yılları*, Dipnot Yayınları, Ankara 2011
- KARPAT, Kemal H; *Osmanlı Nüfusu:1830-1914*, (Çev. Bahar Tırnakçı), Timaş Yayınları, İstanbul 2010.
- KARTAL, Kinyas; *Erivan'dan Van'a Hatıralarım*, Anadolu Basın Birliği Merkezi Genel Başkanlığı, Ankara 1987.

- KARS, Zafer; *1908 Devriminin Halk Dinamiği*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1997.
- KAYAÇELEBİZADE, Kaya; *Doğu'nun Yıldızı Van*, Zafer Matbaası, İstanbul 1990.
- KAYAOĞLU, Celâl; *Bitlisi Tanıyalım*, Yeni Desen Matbaası, Ankara 1967.
- KEÇİK, Bülent; *Bizim Kürtler Bizim Ermeniler*, Ankara 2015.
- KELEŞ, Erdoğan; *Kırım Harbi'ne Dair Notlar*, TTK Yayınları, Ankara 2013.
- KEMAL, Kadri; *Anadolu'nun Doğu ve Cenup Doğusu*, İstanbul 1927.
- KEVORKİAN, Raymond H.-PABOUDJIAN, Paul B.; *1915 Öncesinde Osmanlı İmparatorluğu'nda Ermeniler*, (Çev. Mayda Saris), Aras Yayınları, İstanbul 2012.
- KIESER, Hans Lukas; *İskalanmış Barış-Doğu Vilâyetleri'nde Misyonerlik Etnik Kimlik Ve Devlet-1839-1938*, (Çev. Atilla Dirim), İletişim Yayınları, İstanbul 2013.
- KLEIN, Janet; *Hamidiye Alayları: İmparatorluğun Sınır Boyları ve Kürt Aşiretleri*, (Çev. Renan Akman), İletişim Yayınları, İstanbul 2014.
- KOCABAŞ, Süleyman; *Türkiye ve İngiltere-Hindistan Yolu ve Petrol Uğruna Yapılanlar*, Vatan Yayınları, İstanbul 1985.
- KOCABAŞOĞLU, Uygur; *Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika: XIX. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Misyoner Okulları*, Arba Yayınları, İstanbul 1989.
- _____ ; *Majestenin Konsolosları: İngiliz Belgeleriyle Osmanlı İmparatorluğu'ndaki İngiliz Konsoloslukları (1580-1900)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.
- KOCADAĞ, Burhan; *Doğu'da Aşiretler, Kürtler, Aleviler*, Can Yayınları, İstanbul 1997.
- KOÇAŞ, Sadi; *Tarih Boyunca Ermeniler ve Türk Ermeni İlişkileri*, Altınok Matbaası, Ankara 1967.
- KODAMAN, Bayram; *Şark Meselesi Işığında Sultan II. Abdülhamid'in Doğu Anadolu Politikası*, Orkun Yayınevi, İstanbul 1983.
- _____ ; *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, TTK, Yayınları, Ankara 1999.
- KOMİSYON; *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Osmanlı Devri, 1877-1878 Osmanlı Rus Harbi, Kafkas Cephesi Harekâtı*, Gnkur. Basımevi, Ankara 1985.
- KRAYBLİS, Nikerled; *Rusya'nın Şark Siyaseti*, Aktif Yayınları, İstanbul 2001.
- KREYENBROEK, Philip G.-SPERL, Stefan, (Ed.), *Kürtler*, (Çev. Yavuz Alagon), Cep Kitapları, İstanbul 1992.
- KUNERALP, Sinan; *Son Dönem Osmanlı Erkân ve Ricali (1839-1922) Prosopografik Rehber*, İSİS, İstanbul 1999.
- KURAN, Ercüment; *Türkiye'nin Batılılaşması ve Milli Meseleler*, TDV, Ankara 1997.
- KURAT, Akdes Nimet; *Türk-Amerikan Münasebetlerine Kısa Bir Bakış (1800-1959)*, Doğu Matbaası, Ankara 1959.
- KUTLAY, Naci; *İttihat Terakki ve Kürtler*, Dipnot Yayınları, Ankara 2010.
- _____ ; *Osmanlıdan Günümüze Kürtler*, Dipnot Yayınları, Ankara 2019.
- KÜÇÜK, Cevdet; *Osmanlı Diplomasisinde Ermeni Meselesinin Ortaya Çıkışı 1878-1897*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1986.
- LALAYAN, E. A., *Van Bölgesinde Asurlar*, (Çev. Edip İhsan Polat), Tiflis 1914.
- LAYARD, Austen Henry; *Ninova ve kalıntıları*, Avesta Yayınları, (Çev: Zafer Avşar), İstanbul 2000.
- LAZEREV, M.S; *Kürdistan Tarihi*, Avesta Yayın, İstanbul 2007.
- MALEVİLLE, Georges De; *Sözde Ermeni Trajedisi*, (Çev. Galip Üstün), Yılmaz Yayınları, İstanbul 1991.
- MALMİSANİJ, Mehmet; *Cızira Botanlı Bedirhaniler ve Bedirhan Ailesi Derneği'nin Tutanakları*, Avesta Basın Yayın, İstanbul 2000.
- MATFİYEF, K.P.; *Asurlar ve Modern Çağda Asur Sorunu*, (Çev. Murat Kara), Kaynak Yayınları, İstanbul 1995.

- MATOSSIAN, Mary Kilbourne-VİLLA, Susie Hoogasian; *1914 Öncesi Ermeni Köy Hayatı*, (Çev. Altuğ Yılmaz), Aras yayıncılık, İstanbul 2006.
- MAYESVRIY, Vladimir Teofiloviç; *19. Yüzyılda Kürdistan'ın Sosyo-Kültürel Yapısı ve Kürt-Ermeni İlişkileri*, (Çev. Haydar Varlı), Sipan Yayıncılık, İstanbul 1997.
- MAYEWSKİ; *Van ve Bitlis Vilayetleri Askeri İstatistikî*, (Çev. Karargâh-ı Umumi İstihbarat Şubesine Memur Süvari Binbaşısı Mehmet Sadık), Matbaa-i Askeriye, Süleymaniye, İstanbul 1330.
- _____ ; *Doğu Anadolu Raporu Van ve Bitlis Vilâyetleri Askerî İstatistikî*, (Haz. Hamit Pehlivanlı), Van Belediye Başkanlığı Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları, Van 1997.
- MAZICI, Nurşen; *Uluslararası Rekabette Ermeni Sorunu'nun Kökeni 1878-1920*, Pozitif Yayınları, İstanbul 1987.
- MCCARTHY, Justin; *Müslümanlar ve Azınlıklar*, (Çev: Bilge Umar), İnkılâp Yayınevi, İstanbul 1998.
- _____ ; *Ölüm ve Sürgün*, İnkılâp Yayınları, İstanbul 1998.
- MCDOWAL David; *Modern Kürt Tarihi*, (Çeviren: Nuşenur Domaniç), Doruk Yayıncılık, Ankara 2004.
- _____ ; *Kürtler*, (Çev. Zeki İnanç), Avesta Yayınları, İstanbul 1996.
- MEHMED ARİF BEY; *Başımıza Gelenler*, Babîali Kültür Yayıncılığı, İstanbul 2006.
- MEHMED HURŞİD PAŞA; *Seyahatname-i Hudûd*, (Çevrimyazı: Alaattin Eser), Simurg Yayınları, İstanbul 1997.
- MEHMED SÜREYYA; *Sicill-i Osmanî yahud Tezkire-i Meşahir-i Osmaniye*, Sebil Yayınevi, İstanbul 1995.
- MENEKŞE, Nureddin; *Bitlis (Tarih, San'at ve Tabiat Beldesi)*, Metin Matbaası 1965.
- MENTEŞAŞVİLİ, A. M; *Dünden Bugüne Kürtler*, (Çev: Ayşe Hacıhasanoğlu), Evrensel Basım Yayın, İstanbul 2004.
- MERCAN, M. Salih; *Arşiv Belgelerinde Van Ermeni İsyancıları (1896-1916)*, Gece Kitaplığı, Ankara 2016.
- METİN, Halil; *Türkiye'nin Siyasi Tarihinde Ermeniler ve Ermeni Olaylar*, İstanbul 1997.
- MİLLİNGEN, Frederick; *Kürtler Arasında Doğal Yaşam*, (Çev: Nuray Mestci), Doz Yayınları, İstanbul 1998.
- MİNORSKY, V.-BOİS, T.-KENZİE, Mac D.N.; *Kürtler ve Kürdistan*, Doz yayınları, İstanbul 2004.
- MİNORSKY, V. -BOİS T., *Kürt Milliyetçiliği*, Örgün Yayınevi, İstanbul 2008.
- MOLTKE, Helmuth Von; *Türkiye Mektupları, Remzi Kitabevi*, (Çev: Hayrullah Örs), İstanbul 1999.
- MORIER, James; *İsfahan'dan İstanbul'a Hacı Baba'nın Maceraları*, (Çev. Nihal Yeğınobalı), İmge Yayınları, Ankara 2006.
- MUGERDİTCHİAN, Thomas-MUGERDİTCHİAN, Esther; *Ermenilerin Kaleminden Kürtleşen Ermeniler*, (Haz. Kaya Ataberk), Tarih&Kuram, İstanbul 2015.
- Musul- Van, Musul-Halep Seyahatleri*, (Çev. Yusuf Ziya), İstanbul 1331.
- MUTLU, Şamil; *Osmanlı Devleti'nde Misyoner Okulları*, İstanbul 2005.
- MÜNİR SÜREYYA BEY; *Ermeni Meselesinin Siyasi Tarihçesi*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2001.
- NATALİ, Denise; *Kürtler ve Devlet*, (Çev: İbrahim Bingöl), Avesta Yayınları, İstanbul 2009.
- NASİRİ, Muhammad Rıza; *Nâsıreddîn Şah Zamanında Osmanlı-İran Münasebetleri (1848-1896)*, Tokyo University Institute for the Study of Languages and Cultures of Asia and Africa, Tokyo 1991.
- NASKALİ, Emine Gürsoy-ŞEN, Mesut (Ed); *Tuz Kitabı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003.
- NASKALİ, Emine Gürsoy (Ed); *Tütün Kitabı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003.

- NİKİTİN, Basil; *Kürtler-Sosyolojik Tarihi İnceleme*, (Çev: E. Karahan, H. Akkuş, N. Uğurlu), Örgün Yayınevi, İstanbul 2010.
- NOEL, Edward William Charles; *Kürdistan 1919-Binbaşı Noel'in Günlüğü*, (Çev. Bülent Birer), Avesta Yayınları, İstanbul 2014.
- OLSON, Robert; *Kürt Milliyetçiliğinin Kaynakları ve Şeyh Said İsyanı*, (Çev: Bülent Peker-Nevzat Kıracı), Özge Yayınları, Ankara 1992.
- OMARKHALİ, Khanna (Haz.); *Kürdistan'da Dini Azınlıklar*, Avesta Basın Yayın, İstanbul 2014.
- ORTAYLI, İlber; *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Timaş Yayınları, İstanbul 2017.
- Osmanlı Arşivi Yıldız Tasnifi- Ermeni Meselesi*, Tarihi Araştırmalar ve Dökümantasyon Merkezleri Kurma ve Geliştirme Vakfı, İstanbul 1989.
- Osmanlı Belgelerinde Ermeni-Rus İlişkileri I-II-III*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2006.
- Osmanlı Belgelerinde Ermeni-Fransız İlişkileri I (1879-1918)*, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2002.
- Osmanlı Belgelerinde Ermeni İngiliz İlişkileri I-II-III-IV*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2005.
- Osmanlı Belgelerinde Ermeni İsyanları (1878-1895) I-II-III-IV*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2008.
- Osmanlı Belgelerinde Kafkas Göçleri I-II*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul 2012.
- Osmanlı Belgelerinde Ermeni-Amerikan İlişkileri (1896-1919) I-II*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2007.
- ÖĞÜN Tuncay; *Doğu'nun Mirlerine Son Veda: Cizreli İzzeddin Şîr Bey ve İsyanı*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2010.
- ÖRİKAĞASIZÂDE Hasan Sırrı; *Sultan Abdülhamit Devri Hatıraları ve Saray İdaresi*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2007.
- ÖKE, Mim Kemal; *Yüzyılın Kan Davası Ermeni Sorunu*, Aksoy Yayınları, İstanbul 2000.
- ÖZBEK, Nadir; *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyal Devlet*, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.
- ÖZCAN, Hekimoğlu Süleyman; *Kürt Tarihi Aşiretler ve İsyanlar*, akiskitap Yayınları, İstanbul 2009.
- ÖZCOŞAR, İbrahim-VALİ, Shahab (Ed.), *Osmanlı Devleti ve Kürtler*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2017
- ÖZDEMİR, Ali Rıza; *101 Soruda Kürtler*, Kripto Basım Yayın, Ankara 2016.
- ÖZDEMİR, Bülent; *Süryanilerin Dünü Bugünü-I. Dünya Savaşı'nda Süryaniler*, Ankara 2009.
- ÖZER, Ahmet; *Doğu'da Aşiret Düzeni ve Brukanlar*, Elips Yayınları, Ankara 2003.
- _____; *Beş Büyük Tarihi Kavşakta Kürtler ve Türkler*, Hemen Kitap Yayınları, İstanbul 2009.
- ÖZOĞLU, Hakan; *Osmanlı Devleti ve Kürt Milliyetçiliği*, (Çev. Nilay Özok Gündoğan-Azat Zana Gündoğan), Kitap Yayınevi, İstanbul 2005.
- PALMER, Alan; *Osmanlı İmparatorluğu Bir Çöküşün Tarihi*, Bilgin Yayıncılık, İstanbul 1995.
- PARVUS EFENDİ; *Cihan Harbine doğru Türkiye*, (Derleyen ve Hazırlayan: Masis Kürkcügil-Şeyda Oğuz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2013.
- PETROSYAN, Yuriy Aşatoviç; *Sovyet Gözüyle Jön Türkler*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1974.
- PUŞKİN, Aleksander Sergeyeviç, *Erzurum Yolculuğu*, (Çev: Recep Şükrü Güngör), Timaş Yayınları, İstanbul 2003.
- QUATAERT, Donald; *Osmanlı İmalat Sektörü*, (Çev. Tansel Güney), İletişim Yayınları, İstanbul 1999.
- _____; *Anadolu'da Osmanlı Reformu ve Tarım-1876-1908*, (Çev: Nilay Özok Gündoğan&Azat Zana Gündoğan), İş Bankası Yayınları, İstanbul 2008.

- RAMİZ, Lütfi; *Emir Bedirhan*, bgst Yayınları, İstanbul 2006.
- RİŞVANOĞLU, Mahmut; *Doğu Aşiretleri ve Emperyalizm*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1992.
- Sadettin Paşa'nın Anıları-Ermeni-Kürt Olayları (Van, 1896)*, (Haz. Sami Önal), Remzi Kitapevi, İstanbul 2004.
- SAKARYA, İhsan; *Belgelerle Ermeni Sorunu*, Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Bakanlığı Askeri Tarih Yayınları, Ankara 1984.
- SALMAZZEM, Mehmet (Ed.); *Tarihî ve Kültürel Dokusuyla Koğak*, Çizgi Kitapevi, İstanbul 2019.
- SAN, M. Salih; *Doğu Anadolu ve Muş'un İzahlı Kronolojik Tarihi*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1982.
- SARAÇOĞLU, Hüseyin; *Doğu Anadolu Bölgesi*, MEB Yayınları, Ankara 1989.
- SARAL, Ahmet Hulki; *Ermeni Meselesi*, Genel Kurmay Basımevi, Ankara 1970.
- SARIKÇIOĞLU, Melike; *Osmanlı-İran Hudut Sorunları (1847-1913)*, TTK Yayınları, Ankara 2013.
- SASUNİ Garo; *Kürt Ulusal Hareketleri ve 15. Yüzyıldan Günümüze Ermeni Kürt İlişkileri*, (Çev: Bedros Zartaryan, Memo Yetkin), Med Yayınları, İstanbul 1992,
- SAYDAM, Abdullah; *Kırım ve Kafkas Göçleri (1856-1876)*, TTK, Ankara 1997.
- SBORNİK, A.M.; *JönTürk Hareketi Öncesinde Doğu Anadolu'da Ayaklanmalar*, Moskova 1958.
- SERDAR, Mehmet Törehan; *Bitlis Tarihinde Ermeniler*, I-II, Bitlis Valiliği Kültür Yayınları, Bitlis 2018.
- _____ ; *Dünden Bugüne Bitlis (İnsan, Zaman ve Mekânın Sayfalarda Buluşması)*, Bitlis Valiliği Kültür Yayınları, Ankara 2009.
- _____ ; *Bitlis'te Ermeniler ve Ermeni Mezalimi*, YYÜ Yayınları, Bitlis 1996.
- SERTÇELİK, Seyit; *Rus ve Ermeni Kaynakları Işığında Ermeni Sorununun Ortaya Çıkış Süreci 1678-1914*, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 2009.
- SEVER, Erol; *Asur Tarihi*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1996.
- SEVGİN, Nazmi; *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki Türk Beylikleri-Osmanlı Belgeleri ile Kürt Türkleri Tarihi*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1982.
- SEZEN, Tahir; *Osmanlı Yer Adları*, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2006.
- SHAW, Stanford J.-Shaw, Ezel KURAL; *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, (Çev: Mehmet Harmancı), e Yayınları, İstanbul 2010.
- SİNNO, Abdurrauf; *Osmanlı'nın Sancılı Yıllarında Araplar, Kürtler, Arnavutlar*, Selenga Yayınları, İstanbul 2011.
- SOYLU, Kerem; *Osmanlı Belgelerinde Bitlis ve Civarı*, İstanbul Kürt Enstitüsü, İstanbul 2017.
- SÖNMEZ, Mustafa; *Doğu Anadolu'nun Hikâyesi Kürtler-Ekonomik ve Sosyal Tarih*, Arkadaş Yayınları, Ankara 1992.
- STROHMEIER, Martin, YALÇIN-HECKMANN, Lale; *Kürtler: Tarih, Siyaset, Kültür*, (Çev. Atilla Dirim), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2014.
- SURMA HANIM, *Ninova'nın Yakarışı*, (Çev: Meral Barış), Avesta Yayınları, İstanbul 1996.
- SÜLEYMAN SABRİ PAŞA; *Van Tarihi ve Kürtler Hakkında Tetebbular*, Altınoluk Matbaası, Ankara 1960.
- SÜSLÜ, Azmi; *Ermeniler ve 1915 Tehcir Olayı*, YYÜ Yayınları, Ankara 1990.
- _____ ; *Van, Bitlis, Muş ve Kars'taki Ermeni Katliamları-Gazilerle Mülakat*, YYÜ Yayınları, Ankara 1994.
- _____ ; *Türk Tarihinde Ermeniler*, Levent Yayınları, Ankara 1995.
- ŞAHBAZYAN, Hagop; *Kürt-Ermeni Tarihi*, (Çev. Ferit M. Yüksel), Kalan Yayınları, Ankara 2005.

- ŞAHİN, Gürsoy; *Osmanlı Devleti'nde Ermeniler ve Türk-Ermeni İlişkileri*, Gökkuşe Yayınları, İstanbul 2018.
- ŞAFAK, Nurdan; *Osmanlı Amerikan İlişkileri*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 2003.
- ŞAŞMAZ, Musa; *Kürt Musa Bey Olayı (1883-1890)*, Kitabevi, İstanbul, 2004.
_____; *İngiliz Konsolosları ve Ermenilerin Katliamı İddiaları (1878-1914)*, Ankara 2013.
- ŞİMŞİR, Bilal N; *Ermeni Meselesi 1774-2005*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2005.
_____; *İngiliz Belgelerinde Osmanlı Ermenileri 1856-1880*, (Çev. Şinasi Orel), Bilgi Yayınevi, Ankara, 1986.
_____; *Kürtçülük (1787-1923)*, Bilgi Yayınları, Ankara 2007.
- TAHİNCİOĞLU, Yakup; *Tarihleri, Kültürleri ve İnançlarıyla 5500 Yıldır Bu Topraklarda Yaşayan Süryaniler*, Butik Yayıncılık, İstanbul 2011.
- TALAY, Aydın; *Bizim Eller Van*, Van Belediyesi Yayınları, Ankara 1998.
_____; *Yıkılan Bir Şehrin Anatomisi*, Van Belediyesi Yayınları, İstanbul 1996.
_____; *Salnâmelerde Van*, Van Belediye Yayınları, Van 1999.
- TAŞ, Necati Fahri, *Osmanlı-Ermeni İlişkileri 1912-1914 (Vilayat-ı Şarkıyye Islahatı)*, Erzurum 2006.
- TAŞĞIN, A-TANRIVERDİ, E.-SEYFELİ, C. (Haz.); *Süryaniler ve Süryanilik I*, Orient Yayınları, Ankara 2005.
- TAYYAR, Muhammed; *İrisan Beylerinin Tarihçesi*, (Osmanlıcaya Çev. Hüseyin Hilmi Işık), İstanbul 1954.
- TEKELİ, İlhan; *Göç ve Ötesi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2008.
- TEKİN, Rahmi; *Osmanlı Arşiv Belgelerinde Van*, Van Büyükşehir Belediye Başkanlığı Yayınları, Van 2019.
- TERMEN, R.İ.; *1906'da Van Bölgesindeki Hakkâri Dağlarına Düzenlenen Bir Gezi ile İlgili Rapor*, (Çev. Edip İhsan Polat), Tiflis 1910.
- TEXIER, Charles; *Küçük Asya, Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*, (Çev: Ali Suat), (Çevrimyazı; Kazım Yaşar Koprıman, Musa Yıldız), Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara 2002.
- TOP, Mehmet (Ed.) ; *Hakkâri*, Hakkâri Valiliği Yayınları, Hakkâri 2010.
- TOPLU, Abdülhadi; *Tarih içinde Anadolu Sakinleri ve isyanlar, Ayaklanmalar*, Ocak Yayınları, Ankara 1996.
- TORİ; *Asiretten Millet Olma Yapılanmasında Kürtler*, Doz Yayınları, İstanbul 2005.
- TURAN, Abdulkadir; *Kürtlerde İslamî Kimliğin Gelişmesi*, Dua Yayıncılık, İstanbul 2011.
- TÜRKMEN, Zekeriya, *Vilayat-ı Şarkıyye (Doğu Anadolu Vilayetleri) Islahat Müfettişliği 1913-1914*, TTK, Ankara 2006.
- UBUCINI, M. A; *Osmanlı'da Modernleşme Sancısı (Eserin Asıl Adı: Lettres Sur La Turquie)*, Timaş Yayınları, İstanbul 1998.
- UĞURLU, Nurer ve bşk; *Rus Devlet Arşivi Gizli Belgeleri-Türkiye'nin Parçalanması Ve Rus Politikası (1914-1917)*, Örgün Yayınevi, İstanbul 2004.
- ULUÇAM, Abdüsselam; *Ortaçağ ve Sonrasında Van Gölü Çevresi Mimarlığı I* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000.
- ULUGANA, Sedat; *Alman ve İngiliz Ajanların Kürdistan Seyahati*, Do Yayınları, İstanbul 2013.
- UMAR, Bilge; *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İnkılâp Yayınları, İstanbul 1993.
- URAL, Gültekin; *Ermeni Dosyası*, Kamer Yayınları 1998.
- URAS, Esat; *Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi*, Belge Yayınları, İstanbul 1987.
- UŞAK, Hasan, *Kürdistan'da Asiretçilik ve Milliyetçilik*, Ram Yayınları, İstanbul 2005.

- WİGRAM, W. A-Wigram, Edgar T. A; *İnsanlığın Beşiği-Kürdistan'da Yaşam*, (Çev: İbrahim Bingöl), Avesta Yayınları, İstanbul 2004.
- VAHAPOĞLU, M. Hidayet; *Osmanlı'dan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okulları*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1992.
- VALİ, Abbas; *Kürt Milliyetçiliğinin Kökenleri*, Avesta Yayınları, İstanbul 2005.
- Van Kütüğü*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayını, (Yayın Kurulu: Abdülkerim Abdulkadiroğlu, Mehmet Yiğit, Bekir Oğuzbaşaran), Ankara 1992.
- Van Vilayet Salnâmesi 1315 (1899)*, Van Belediye Başkanlığı Yayınları, Acar Matbaası, Ankara 1995.
- VANLI, İsmet Şerif; *Batılı Eski Seyyahların Gözüyle Kürtler ve Kürdistan*, (Çev. M. Demirci), Avesta Yayın, İstanbul 1997.
- VARTANOV, Eliya; *Sibiryâ Sürgünü Asurîlerin Anıları*, (Çev: H. Topuzoğlu), Yaba Yayınları, İstanbul 2005.
- YALÇIN, Osman; *Siirt-Bitlis*, Özyürek Yayınevi, İstanbul 1961.
- YAZGAN, İlhami (Der.); *Batılı Gezginlerin Seyahatnamelerinde Kürtler*, Aspaş Yayınları, İstanbul 2000.
- YILDIRIM Cemal; *Tarihi Belgeler Işığında Bayazıd'da Ermeni Mezalimi*, IQ. Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003.
- YILMAZ, Arif; *Tutak Tarihi, 1071-1921 Siyasi ve Kültür Tarihi*, Cilt I, Ankara 2006.
- YOHANNAN, Abraham; *Mezopotamya'nın Kayıp Halkı Nasturiler*, (Çev. Meltem Deniz), Beybûn Yayınları, İstanbul 2006.
- YONAN, Gabriele; *Asur Soykırımı*, (Çev: Erol Sever), Pencere Yayınları, İstanbul 1999.
- ZÜLFİKAR, Ömer; *Bitlis Tarihi*, Ensa Ofset Yayıncılık, İzmir 2005.

Diğer Dillerde Yazılmış Kitaplar

- ABOONA, Hirmis; *Assyrians, Kurds, and Ottomans, Intercommunal Relations on the Periphery of the Ottoman Empire*, New York 2008.
- ADLER, L. L.-GIELEN, U. (Ed); *Migration: Immigration an Emigration in International Perspective*, Westport: Praeger/Greenwood, 2003.
- AİNSWORTH, William, *Travels and Researches in Asia Minor, Mesopotamia, Chaldea and Armenia*, John Parker, London 1842.
- ANDERSON, Rufus D.; *History of the Missions of the American Board of Commissioners for Foreign Missions to the Oriental Churches*, Congregational Publishing Society, Boston 1872.
- ARMSTRONG, T. B.; *Travels in Russia and Turkey intended as an itinerary through the South of Russia, the Crimea, Georgia and through Persia, Koordistan and Asia Minor to Constantinople*, London 1838.
- ARPE, Leon; *The Armenian Awakening: A History of the Armenian Church, 1820-1860*, Chicago 1909.
- ASLAN, Kevork; *Armenia And The Armenians, From The Earliest Times Until The Great War (1914)*, New York 1920.
- ATEŞ, Sabri; *The Ottoman-Iranian Borderlands: Making a Boundary, 1843-1914*, Cambridge University Press, 2015.
- BACHMANN, Walter; *Kirchen Und Moscheen in Armenien Und Kurdistan*, J.C. Hinrichs'sche Buchhandlung, Leipzig 1913.
- BADGER, G. Percy; *The Nestorians and Their Rituals*, Volume I, London 1852.
- BEAUJOUR, Felix; *Voyage Militaire Dans L'Empire Othomanou Description de Ses Frontières*, Chez Firmin Didot Libraire, Paris 1829.
- BEHESNİLİAN, Kirkor; *In Bonds: An Armenian's Experiences*, London 1895.
- BİANCHI, Alessandro de; *Viaggi in Armenia, Kurdistan e Lazistan*, Milano 1863.
- BİGHAM, Clive; *A Ride Through Western Asia*, Macmillan, London 1897.

- BİNDER, Henry; *Au Kurdistan En Mésopotamie Et En Perse*, Maison Quantin, Paris 1887.
- BİRD, Ísabella L; *Journeys in Persia and Kurdistan-Including a Summer in The Upper Karun Region and a Visit The Nestorian Rayahs*, Vol II, London 1891.
- BLİNCOE, Robert; *Etnic Realities and the Church: Lessons from Kurdistan: A History of Mission Work, 1668-1990*, Presbyterian Center for Mission Studies, California 1998.
- BOÍS, Thomas; *The Kurds*, Khayat Book Publications, Beirut 1966.
- BOURNOUTIAN, George A.; *History of the Armenian People. vol. II: 1500 A.D. to the Present*, Mazda Publishers, California 1994.
- BAİBOURTIAN, Vahan; *The Kurds, The Armenian Question and the History of Armenian-Kurdish Relations*, Ottawa 2013.
- BORE, Eugène; *Correspondance et Mémoires d'un Voyageuren Orient*, Tome II, Oliver Fulgence Libraire, Paris 1840.
- BROWNE, William Henry-MACLEAN, Arthur John; *Catholicos of the East and his people, being the account of five years's work in the "Archbishop of Canterbury's Assyrian Mission". An account of the religious and secular life and opinions of the Eastern Syriac Christians of Kurdistan and Northern Persia*, Society from Promoting Christian Knowledge, London 1892.
- BURNABY, Captain Fred; *On Horseback Through Asia Minor*, Vol II, London 1877.
- BURNEY, C.-LANG, D. M.; *The Peoples of The Hills: Ancient Ararat and Caucasus*, London 1971.
- BUXTON, Neol; *Travel And Politics In Armenia*, London 1914.
- CAMPBELL, William; *Memoir of Mrs. Judith S. Grant, Late Missionary to Persia*, J. Winchester, New York 1844.
- CHANTRE, M. Ernest; *Recherches Anthropologiques Dans L'Asie Occidentale, Mission Scientifique Transcaucasie, Asie Mineure et Syrie 1890-1894*, Henri Georg, Lyon 1895.
- _____ ; *Mission scientifique de Mr Ernest Chantre, Sous-Directeur du Museum de Lyon, dans la Haute Mésopotamie, le Kurdistan et le Caucase. Photographies de Mr Le Capitaine Barry*, 1881.
- CHALIAND, Gerard (Ed.); *People Without A Country: The Kurds and Kurdistan*, Zed Book London 1993.
- CHESNEAU, Jean; *Le Voyage de Monsieur d'Araman, Ambassadeur pour le Roi en Levant*, Édité par Ernest Leroux, Paris 1887.
- CHOÏSY, Auguste; *L'Asie Mineure et Les Turcs en 1875, Souvenirs de Voyage*, Libraire de Firmin-Didot, Paris 1876.
- CHOLET, Armand-Pierre; *Voyage en Turquie d'Asie. Arménie, Kurdistan et Mésopotamie*, Librairie Plon, Paris 1892.
- COAKLEY, J. F.; *The Church of the East and the Church of England: A History of the Archbishop of Canterbury's Assyrian Mission*, Clarendon Press, Oxford 1992.
- COAN, Frederick G.; *Yesterday in Persia and Kurdistan*, Saunders-Studio Pres, California 1939.
- COLE, ROYAL M.; *Interior Turkey Reminiscences: Forty Years in Kourdistan (Armenia)*, Amherst College Special Collections, 1910.
- CONTENSON, Ludovic De; *Chretiens et Musulmans, Voyages et Études*, Libraire Plon, Paris 1901.
- _____ ; *Les Réformes en Turquie D'Asie, La Question Arménienne La Question Syrienne, Deuxième Édition*, Librairie Plon, Paris 1913.
- CORA, Y. T.- DERDERDIAN, D.- SİPAHI, A. (Ed.); *The Ottoman East in the Nineteenth Century: Societies, Identities and Politics*, I.B. Tauris, London and New York 2016.
- CREAGH, James; *Armenians, Koords and Turks*, II, Samuel Tinsley & Co, London 1880.

- CUINET, Vital; *La Turquie d'Asie, Geographie Administrative, Statistique, Descriptive et Raisonnee de Chaque Province de L'Asia Mineure*, c. II, Paris 1892.
- CURZON, Robert; *Armenia, a Year at Erzeroom and on the Frontiers of Russia, Turkey and Persia*, Harper and Brothers Publishers, New York 1854.
- CUTTS, Edward. L; *Christians Under the Crescent in Asia*, London 1878.
- DADRİAN, Vahakn N; *The History of the Armanian Genocide: Ethnic Conflict From The Balkans to Anatolia to the Caucasus*, Berghahn Books, Providence & Oxford 1995.
- DEMİR, Neşide Kerem; *The Armenian Question in Turkey*, Celal Bayar Üniversitesi Yayınları, Manisa 2000.
- DRİAULT, Edouard; *La Question d'Orient, Depuis ses Origines Jusqu'a nos Jours*, Librairie Felix Alcan, Paris 1898.
- DRİVER, Godfrey Rolles; *A Report On Kurdistan And Kurds*, Royal Anthrolopological Institute Publications, London 1919.
- DÜNDAR, Fuat; *Crime of Numbers: The Role of Statistics in the Armenian Question (1878-1918)*, New Brunswick, Transaction Publishers, London 2010.
- DWİGH, Harrison G.; *Christianity in Turkey: A Narrative of the Protestant Reformation in the Armanian Church*, James Nisbet and Co., London 1854.
- EMHARDT, William Chauncey-LAMSA, George M.; *The Oldest Christian People: A Brief Account of the History and Traditions of the Assyrian People and the Fateful History of the Nestorian Church*, AMS Press, New York 1970.
- FILIAN, George H.; *Armenia and Her People*, Hartford 1896.
- FRASER, James B.A; *A Winter's Journey From Constantinople to Tehran*, Vol. II, Richard Bentley, London 1838.
- _____ ; *Travels in Koordistan and Mesopotamia, Including an Account of Parts of Those Countries*, Vol I, Richard Bentley, London 1840.
- FREDE, Pierre; *Voyage En Arménie*, Librairie Ch. Delagrave, Paris 1885.
- GABRIEL, M.S. (Ed.); *Facts about Armenia, Sassoon as Reported by a Native. - Mr. Gladstone's Speech and Dr. Dillon's Article on Armenia*, E. Scott Co., New York 1895.
- GAİDZAKİAN, Ohan; *Illustrated Armenia and the Armenians*, Boston 1898.
- GARNIER, Ernest Henri; *Voyage en Perse, Armenie, Mesopotamie, Chaldee, Kurdistan, Arabie, Etc*, Mame et Cie, Tours 1845.
- GATTEYRİAS, Joseph A.; *L'Arménie et Les Arméniens*, Librairie Leopold Cerf, Paris 1882.
- GERARD, M. G.; *Notes of a Journey Through Kurdistan in the Winter of 1881-82*, Superintendent of Government Printing, India: Calcutta 1883.
- GLÜCK, Heinrich; *Die Kunst der Seldschuken in Kleinasien und Armenien*, Leipzig 1928.
- GRABİLL, L., Joseph; *Protestan Diplomacy and the Near East: Missionary Influence on American Policy, 1810-1927*, University of Minnesota Press, Minneapolis 1971.
- GRANT, Asahel; *The Nestorians Or The Lost Tribes*, London 1841.
- GREENE Frederick Davis; *The Armenian Crisis in Turkey: The Massacre of 1894, Its Antecedents and Significance*, G.P. Putnam's Sons, New York 1895.
- GUNTER, Michael M.; *Historical Dictionary Of The Kurds*, The Scarecrow Publications, Oxford 2004.
- HEAZAL, F. N.-MARGOLİOUTH, M.A.; *Kurds&Christians*, London 1913.
- HELL, Xavier; *Voyage en Turquie et En Perse*, Tome I-IV, P. Bertrand Libraire Éditeur, Paris 1854-1860.
- HEPWORT, George H.; *Through Armenian On Horseback*, London 1898.
- HODGETTS, Edward Arthur Brayley; *Round about Armenia: The Record of a Journey Across the Balkans Through Turkey, the Caucasus and Persia in 1895*, Sampson Low, Marston and Company, London 1896.

- HUBBARD, Gilbert Ernest; *From the Gulf to Ararat: an expedition through Mesopotamia and Kurdistan*, Dutton, New York 1917.
- ISSAVERDENS, James; *Armenia and the Armenians*, St. Lazarus Prints, Venice 1874.
- JAUBERT, Pierre, *Voyage en Arménie et en Perse, Fait dans les Années 1805 et 1806*, Pelicier Neveu etc, Paris 1821.
- JOSEPH, John; *The Nestorians And Their Müslim Neighbors*, Princeton 1961.
- KİNNEİR, John M.; *Journey Through Asia Minor, Armenia and Koordistan in The Years 1813 and 1814*, London 1818.
- KNAPP, Grace H.; *The Mission at Van*, 1913.
_____; *The Tragedy of Bitlis*, New York 1919.
- KOCH, Karl Heinrich Emil; *Wanderungen im Oriente während der Jahre 1843 und 1844*, II, Weimar 1846.
- KRİKORİAN, Mesrob K; *Armenians in the Service of Otoman Empire 1860-1908*, Routledge and Kegan Paul Ltd., London 1977.
- KURKJIAN, Vahan M.; *A History of Armenia*, The Armenian General Benevolent Union, New York 1964.
- LAURİE, Thomas; *Dr. Grant and Mountain Nestorians*, Gould and Lincoln, Boston 1853.
- LAVALEE, Théophile; *Histoire De L'Empire Ottoman*, Garnier Libraires-Éditeur, Paris 1855.
- LAYARD, Austen Henry; *Discoveries in the Ruins of Nineveh and Babylon, With Travels in Armenia, Kurdistan and The Dessert*, John Murray, London 1853.
- LEE, Ki Young; *Ermeni Sorununun Doğuşu*, T.C. Kultur Bakanlığı Başvuru Kitapları, Ankara 1998.
- LEHMANN-HAUPT, Carl Friedrich; *Armenien einst und jetzt. Reisen und Forschungen II/2*, Berlin 1931.
- LENNEP, Henry J. Van; *Travels in Little-Known Parts of Asia Minor*, I-II, John Murray, London 1870.
- LYNCH, H. F. B; *Armenia Travels and Studies*, Vol I-II, Longsman, Green And Co, London&Newyork 1901.
- MACGİLLIVARY, G. J., *Through The East to Rome*, New York 1932.
- MALEK, Yusuf; *The Assyrian Tragedy*, Annemasse, Switzerland: Granchamp 1934.
- MALEVİLLE, Georges De; *La Tragédie Arménienne de 1915*, Paris 1988.
- MARSH, Dwight Whitney; *The Tennessean in Persia and Koordistan: being scenes and incidents in the life of Samuel Audley Rhea*, Presbyterian Board of Publication, Philadelphia 1869.
- MCCARTHY, Justin; *Turks and Armenians: A Manual on the Armenian Question, Committee on Education.*, Assembly of Turkish American Association, Washington 1989.
- MCCARTHY, J-TURAN, Ö-TAŞKIRAN, C.; *Sasun: The History of an 1890s Armenian Revolt*, Salt Lake City: University of Utah Press, 2014.
- MEİSELAS, Susan; *Kurdistan in the Shadow of History*, New York 1997.
- MİLLİNGEN, Major Frederick; *Wild Life Among The Kurds*, London 1870.
- MİLLER, William; *The Ottoman Empire 1801-1913*, Cambridge University Press, Cambridge 1913.
- MONTEITH, Lieut-General W.; *Kars and Erzeroum: with the campaigns of Prince Paskiewitch in 1828 and 1829; and an account of the conquests of Russia beyond the Caucasus from the time of Peter the Great to the Treaty of Turcoman Chie and Adrianople*, Longman, Brown, Green, and Longman, London 1856.
- MORGAN, Jacques de; *The History of the Armenian People: From the Remotest Times to the Present Day*, Boston 1918.
- MORIER, James; *A journey through Persia, Armenia and Asia Minor, to Constantinople, in the years 1808 and 1809*, London 1812.

- _____ ; *A Second Journey through Persia, Armenia and Asia Minor, to Constantinople, between the years 1810 and 1816*, London 1818.
- MULLER-SIMONIS, Paul; *Du Caucase au golfe Persique à travers l'Arménie, le Kurdistan et la Mésopotamie, suivie de notices sur la géographie et l'histoire ancienne de l'Arménie par H. Hyvernat*, Université catholique d'Amérique, Washington D.C. 1892.
- NALBANDIAN, Louise, *The Armenian Revolutionary movement: The development of Armenian political parties through the nineteenth century*, University of California Press, Berkeley, Los Angeles 1963.
- NANSEN, Fridtjof; *Armenia and the Near East*, Duffield Company, New York 1928.
- NEBEZ, Jemal; *The Kurds History and Culture*, (Trans. Hanne Kuchler), WKA Publications, London 2004.
- NOLDE, Eduard; *Reise nach Innerarabien, Kurdistan und Armenien 1892*, Friedrich Vieweg und Sohn, Braunschweig 1895.
- OLIVIER, G. A.; *Voyage Dans L'Empire Othoman, L'Egypte et la Perse*, Tome I, H. Agusse Imprimeur Libraire, Paris 1804.
- ORBELLİ, İ. A.; *Li Mukse*, Nubihar Yayınları, İstanbul 2011.
- OUTENDIRCK, Frans; *La Turquie à Propos de l'Exposition Universelle de 1867*, Typographie de Ad. Laine et J. Havard, Paris 1867.
- PAYASLIAN, Simon; *The History Of Armenia: From The Origins To The Present*, Palgrave Macmillan 2007.
- PERCY, Earl; *HIGHLANDS OF ASIATIC TURKEY*, London 1901.
- POUJOLAT, M. Baptistin; *Voyage a Constantinople Dans L'Asie Mineure, En Mesopotamie A Palmyre, En Syrie, En Palestine et en Egypte*, Tome I, Ducollet Libraire-Éditeur, Paris 1840.
- PROTHERO, G. W. (Ed.); *Armenia And Kurdistan*, Historical Section of the Foreign Office, H.M. Stationery Office, London 1920.
- RADDE, Gustav Ferdinand Richard; *Reisen in Hoch-Armenien*, Petermanns Mitteilungen, c. XXI, 1874.
- RASSAM, Hormuzd; *Asshur And The Land Of Nimrod, Being an Account of the Discoveries Made in the Ancient Ruins of Nineveh, Asshur, Sepharvaim, Cauh, Babylon, Borsippa, Cuthah, and Van, Including a Narrative of Different Journeys in Mesopotamia, Assyria, Asia Minor, and Koordistan*, Eaton&Mains, New York 1897.
- RECLUS, Elisee; *Nouvelle Géographie Universelle, La Terre et les Hommes*, Tome IX L'Asie Antérieure, Libraire Hachette, Paris 1884.
- REID, James J.; *Crisis of the Ottoman Empire: Prelude to Collapse, 1839-1878*, Franz Steiner Verlag, Stuttgart 2000.
- RICH, Claudius James; *Narrative of a Residence in Koordistan and on The Site of Ancient Nineveh*, Vol I-II, James Duncan-Paternoster Row, London 1836.
- RILEY, Athelstan; *Narrative Of A Visit To The Assyrian Chirstians In Kurdistan Undertaken At The Request Of The Archbishop Of Canterbury In The Autumn of 1884*, London 1888.
- ROGAN, Eugene L.; *Frontiers of the State in the Late Ottoman Empire: Transjordan, 1850-1921*, Cambridge Middle East Studies, Cambridge University Press, Cambridge 1999.
- ROHRBACH, Paul; *Vom Kaukasus zum Mittelmeer. Eine Hochzeits- und Studienreise durch Armenien*, B. G. Teubner, Leipzig & Berlin 1903.
- ROMBERT, Louis; *Notes et Impressions de Turquie, L'Empire Ottoman Sous Abdulhamit II, 1895-1905*, Édition Atar, Paris 1926.
- SAFRATISIAN, Arshak; *Kurds and Kurdistan*, London 1948.
- SAINT, Martin-ANTOINE Jean; *Memoire sur L'Arménie*, Paris 1818.
- SALT, Jeremy; *Imperialism, Evangelism and the Ottoman Armenians, 1878-1896*, Frank Cass, Portland 1993.

- SCHOPOFF, A; *Les Réformes et la Protection des Chrétiens en Turquie 1673-1904*, Libraire Plon, Paris 1904.
- SIMONIS, Müller-HYVERNAT, Henry; *Du Caucase au Golfe Persique a travers l'Arménie, le Kurdistan et la Mesopotamie*, Delhomme et Briguet, Paris-Lyon 1892.
- SMITH, Eli-DWIGHT, Harrison; *Missionary researches in Armenia: including a journey through Asia Minor, and into Georgia and Persia with a visit to the Nestorian and Chaldean Christians of Oormiah and Salmas*, George Wightman, London 1834.
- STONE, Frank Andrews; *Academies for Anatolia: A Study of the Rationale Program and Impact of the Educational Institutions Sponsored by the American Board in Turkey, 1830-2005*, Published by Caddo Gap Press, California 2006.
- SONYEL, Salahi; *The Ottoman Armenians: Victims of Great Power Diplomacy*, K. Rustem & Brother, London 1987.
- SOUTHGATE, Horatio; *Narrative of a Tour Through Armenia Kurdistan Persia and Mesopotamia*, Vol I, Newyork 1840.
- STANLEY, Brian; *The Bible and the Flag: Protestant Missions and British Imperialism in the Nineteenth and Twentieth Centuries*, Apollos, Leicester 1990.
- STRONG, William E; *The Story of The American Board (1810-1910)*, The Pilgrim Press, Boston 2010.
- SYKES, Mark; *Through Five Turkish Provinces*, Bickers and Son, London 1900.
- _____ ; *Dar-ul-İslam – A Record of a Journey Through Ten of the Asiatic Provinces of Turkey*, London 1904.
- _____ ; *The Caliphs' Last Heritage-A Short History of The Turkish Empire*, London 1915.
- ŞAŞMAZ, Musa; *British Policy and the Application of Reforms for the Armenians in Eastern Anatolia*, TTK Yayınları, Ankara 2000.
- TEXIER, Charles; *Description de L'Arménie, La Perse et La Mésopotamie, Publiée Sous Les Auspices Des Ministres de L'Intérieur et de L'Instruction Public, Deuxième Partie*, Typographie de Firmin Didot Frères, Libraires, Imprimeur de L'institut de France, Paris 1852.
- TOZER, Henry Fanshawe; *Turkish Armenia And Eastern Asia Minor*, Longmans & Green and Co., London 1881.
- TSCHIHATSCHOFF, P. Von; *Reise in Kleinasien und Armenien*, Gotha: Justus Verlag, 1867.
- UN, Philarmene; *La Vérité sur les Massacres D'Arménie Document Nouveaux ou Peut Connus, Rapport de Témoins Oculaire-Extraits de Journaux*, P.V. Stock Éditeur, Paris 1896.
- USSHER, D. Clarence-KNAPP, H. Grace; *An American Physician in Turkey: A Narrative of Adventures in Peace and in War*, Cambridge University Press, 1917.
- USSHER, John; *A Journey From London to Persepolis, Including Wandering in Dagestan, Georgia, Armenia, Kurdistan, Mesopotamia, and Persia*, Vol I, London 1865.
- WAGNER, Moritz; *Travels In Persia, Georgia And Kurdistan With Sketches Of The Cossacks And The Caucasus*, London 1856.
- WALPOLE, F; *The Ansayri and the Assassins, with Travels in the Further East In 1850-51 Including A Visit To Ninevah*, II, London 1851.
- WARKWORTH, Lord; *Notes from a diary in Asiatic Turkey*, Edward Arnold, London 1898.
- WEEKS, Edwin Lord; *From the Black Sea through Persia and India*, Harper & Brothers Publishers, New York 1896.
- WESTARP, Eberhard Joachim; *Unter Halbmond und Sonne; im Sattel durch die asiatische Türkei und Persien*, Hermann Paetel Verlag, Berlin 1913.
- WILBRAHAM, Richard; *Travels in the Trans-Caucasian provinces of Russia, and along the southern shore of the lakes of Van and Urumiah, in the Autumn and Winter of 1837*, J. Murray, London 1839.

WHITMAN, Sydney; *Turkish Memories*, London 1914.

XİMENEZ, Saturnino; *Kurds and Armenians*, The Dore Printing Company, London 1895.

SONUÇ

Bu çalışmada Van, Bitlis, Muş, Ağrı ve Hakkâri şehirlerini kapsayan bölgenin yakınçağ dönemine dair bilgi veren kitapların künyelerine yer verilmiştir. Bu kitaplarda bölgedeki insanların yaşamları, tabii zorluklar, bölgedeki beylik ve aşiret yapısı ve bu yapının insanlar üzerindeki tesiri, Müslümanların birbirleriyle ve gayrimüslimlerle münasebetleri, insanların geçimi ve geçim kaynaklarına dair bilgiler yer almaktadır. Bilhassa istatistikler, seyahatnameler, askeri-siyasi incelemeler ve misyoner hatıratları dönemin sosyal ve ekonomik vaziyetine dair kıymetli bilgiler vermektedir. Fakat araştırmacıların bu kaynakları kullanırken ihtiyatlı olmaları ve mümkünse mukayeseli bir çalışma yapmaları gerektiği kanaatindeyiz. Zira kitaplarda yer alan bilgiler arasında göz ardı edilemeyecek derecede farklılıklar hatta çelişkiler bulunmaktadır. Bilhassa nüfus yapısı ve gayrimüslimlerin devlet ve Müslümanlarla ilişkileri hususunda bu farklılıklar öne çıkmaktadır. Bu hususlar göz önüne alındığında bazen mukayeseli bir çalışma da yetmeyebilir. Bu durumda bazı önemli noktaları tespit etmek için yerinde gözlem yapmak gerekecektir. Mesela bir köy için verilen insan nüfusu ve beslenen büyükbaş hayvan sayısının yakın olasılığı için sözü edilen yeri görmek bizi doğru bilgiye götürme bakımından önemli bir fikir verebilecektir. Bu açıdan mukayese ve bazı durumlarda alan incelemesi araştırmacıya yazılı kaynaklarla birlikte gerekli olacak hususiyetlerdir.

KAYNAKLAR

Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi
Beyazıt Devlet Kütüphanesi
Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi
Internet Archive (Archive)
İSAM Kütüphanesi
İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi
Journal Storage (Jstor)
Milli Kütüphane
Türk Tarih Kurumu Başkanlığı Kütüphanesi
Ulusal Toplu Katalog
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Kütüphanesi